

## Pričevanje – Magdalena Ančimer Pirnat

Pišem zgodbo moje mame oziroma njenega strica Antona Dolharja iz Predoselj pri Kranju, ki so ga ustrelili med vojno, leta 1944. Njegov grob je ostal neznan do današnjih dni. Nekaj mesecev je bil pri partizanih v Kokrškem odred, potem pa se je za njim izgubila vsaka sled. Njegov »likvidator«, takrat mladoletni, M. M., je na smrtni postelji, po vojni povedal grozljivo zgodbo svojega življenja. Bil je ves zmeden, saj mu je umor ali uboj težko ležal na nedolžni duši. Mama pravi, da je fant tako trpel, da so ga morali trije odrasli držati, ker ga je »metal«. Izpovedal se je mamini teti in jo prosil odpuščanja zaradi strica Toneta. Pri nas velja prepričanje, da ni nič kriv, saj so drugi manipulirali z njim.

Moja mama, Angela Ančimer, roj. Mikalvčič, je že od svojih osnovnošolskih let živela pri stari mami, teti in stricu v Predosljah. Tam je pomagala na veliki kmetiji, ker je bila druga najstarejša vnukinja. Njen stric Tone Dolhar ni bil poročen. Ker je med vojno umrl, je po vojni na kmetiji ostala prav moja mama in njena teta. Mama se je poročila s stričevim prijateljem, Jožetom Ančimerjem, ko se je le ta vrnil iz nemške vojske in iz angleškega taborišča v Franciji. Leta 1948 se je vrnil še iz služenja vojske v jugoslovanski armadi.

Ko smo bili otroci, je moja mama Angela le redko pripovedovala zgodbe iz časa vojne. To so bile večinoma junaške zgodbe za šolski spis, ki so se v resnici zgodile. Partizani so se sami odločili, da bo na stričevem domu skrivna bolnišnica za ranjence. Medtem, ko so urejali to skrivališče so nenadoma prišli Nemci. Mama je bila sama v kuhinji: »*Roke v vis, mate bandite v hiš, pejte sobe pokazat!*« Ko je mama odprla vrata zadnje sobe na podstrešju, je takoj za njo stal Nmec z bombo v roki. K sreči so se medtem trije partizani že skrili v skrivno luknjo, ki so jo urejali v zatočišče za ranjence. Le na mizi so pozabili nemško vojaško torbo z vsemi dokumenti. Mama je govorila o tem, kako je tri ure stala pred naperjeno puško, ko so Nemci preiskovali njihovo hišo. Partizane je očitno nekdo izdal. Med preiskavo je na mizi ves čas stala nemška vojaška torba, ki pa je ni pozabil kak nemški vojak, pozabil jo je partizanski komandir, preden se je pred Nemci skrili v luknjo. V torbi so bili podatki o domačinih. K sreči te torbe Nemci, kot po čudežu, niso odprli in tudi s seboj je niso vzeli. Ko so odhajali, so jo pustili na mizi! Ali je mamo tedaj rešila molitev, ali njena odlična igralska žilica, tega ne ve nihče? Po tem strašnem dogodku, ko jih je rešila ženska, je bilo partizanom vendarle jasno, da nima smisla imeti vojaške bolnišnice sredi vasi, saj je do naše hiše popolnoma nemogoče priti neopazen.

Mama je govorila tudi o tem, kako je stric Tone pogosto zapregel voz in odpeljal poln voz hrane v dolino reke Kokre, kjer jo je oddal partizanom (Kokrški odred). Hrano so dajali vsem, kdorkoli je prišel k hiši, saj so bili po naravi to zelo dobri ljudje.

Njihov pastir na kmetiji (mladoletni Andrejček) je moral oditi k domobrancem tri mesece pred koncem vojne. Z mojo mamo sta delala na njivi, ko so prišli mimo in so ga vzeli s seboj. Mama mu je morala prinesiti obleko na postojanko. Zgodba o Bažurjevem Andrejčku je pretresljiva zato, ker je fant zadnji dan vojne odšel z domobranci na Koroško. Nikoli več se ni vrnil, čeprav ni nikoli ničesar nikomur nič žalega storil! Po vojni sta ga moja mama in teta skušali rešiti iz šentviških zaporov, a jima ni uspelo. Ta ubogi fant je že kot otrok služil na kmetiji, imel je tukaj sobo, očeta ni poznal, ničesar ni imel. **Zakaj je moral umreti?**

Za strica Toneta danes vemo, da je moral umreti zato, ker se je naših sosedov lotil pohlep po njegovem imetju. Motila jih je njegova dobrotta in plemenitost. V njegovi navadi je bilo, da je drugim vedno kaj podaril, jih ob nedeljah vozil na izlete na zapravljivčku itd. Sosedje so pogosto delali na stričevi kmetiji. **Kako se je lahko kljub vsemu temu zgodil umor?** Tone Dolhar, mladi neporočeni gospodar kmetije sredi vasi, je nekoč znova naložil na voz meso za partizane. Vse skupaj je pokril s slamo. Zapregel je in odpeljal z vozom proti Preddvoru. Na poti so ga ustavili Nemci. Ugotovil je, da so ga izdali sosedje, čeprav naj bi prav ti tudi delali za partizane?! Stric je imel srečo, saj je imel v Preddvoru bratranca Jožeta, mesarja. Izgovoril se je, da pelje meso k njemu. Bratranec ga je tedaj v resnici rešil iz velike stiske. Stric pa je ugotovil, da ni več varno, da ostane doma, saj imajo med sosedi izdajalca. Izdaje ali sodelovanja z Nemci, kolaboracije po vojni ni bil obdolžen nihče izmed sosedov, dokazati ni mogoče, čeprav se govori o istih osebah, ki so med in po vojni izkazovale lojalnost in zapisanost ljudski oblasti.

Stric se je tedaj odločil in leta 1943 odšel k partizanom. Doma so vedeli, da kuha partizanom v njihovi kuhinji pod Storžičem. V knjigah o Kokrskem odredu ni omenjen niti z besedo. (Postavila sem vprašanje o tem Janezu Stanovniku, pa mi ni nikoli odgovoril).

M. M. je povedal tik pred smrtjo, da je stric Tone pri partizanih nekaj mesecev zbiral hrano pri okoliških kmetih, saj je poznal veliko ljudi. Mamini teti Franci je povedal, da so Predosljani, njegovi (in naši) sosedje pisali trikrat pismo k partizanom, da je to nevaren človek in naj se ga znebijo. Pisali so o tem, da jih namerava Anton Dolhar zastrupiti s hrano!! Po prvem pismu partizani niso ničesar storili, po drugem pismu tudi ne. Šele na tretje pismo se je odzval M. M., sovaščan, ki je tedaj imel komaj 17 let. Toneta je pričakal za grmom nad mlinom nad reko Kokro, kamor je Tone hodil po moko za partizane. Ustrelil ga je v hrbet. Truplo so s konjem vlekli proti Storžiču. Tam je več grobov, vendar kraj (še) ni znan.

Doma o njegovi smrti niso ničesar izvedeli. Nekoč sta k njim prišla dva oborožena partizana, sosed in še nekdo z medaljami, prišla sta k mami domov tedaj enkrat. Eden je na mizo položil pištolo. Tudi mama je morala sedeti za mizo. Peli so pesem »*Odšel je v hribe, ..*« Pri zadnji kitici: »*Morda pa je v krvi obležal nocoj, ..*« sta partizana utihnili in mama je pesem do konca odpela sama. Vstala sta in odšla brez besede. Mama je kljub temu še po vojni čakala na strica, da se vrne.

Soseda, je po vojni mojo mamo večkrat pošiljala proč: »*A ti pa ne boš šla?*« (na Koroško) »*Kr pjt še ti!*« »*Zakaj pa še ti ne greš? Kr pejt!*«

Nekoč je srečala več sosed in nekdanjih sošolk, ki so jo vprašale: »*Koga pa ti čakaš?*« Odgovorila je: »*Strica Toneta.*« Ženske pa so se brez besed obrnile in odšle stran. Vedele so, da je mrtev, a niso hotele nič reči. Šele M. M. je povedal, kako zelo so bile vpletene v to zgodbo. Sedaj so že vse umrle, a še v 80-ih letih 20. stoletja so jo žalile, npr. ko je urejala domači grob, ip. Ni bilo lahko živeti v tako sovražnem okolju. Zase lahko rečem, da tudi otrokom ni bilo lahko.

Po vojni so prišli s kamionom, ničesar niso vprašali in odpeljali vse, razen konja in krave s teletom, samo zato, ker strica ni bilo več. Na licitaciji so sosedje barantali in dvigovali ceno za dvorišče in izhod iz hiše. Čas je, da na preteklost in na vse hudo v otroštvu pozabimo tudi mi, da

zgodbo predamo zgodovini in živimo svoje življenje naprej, srečno in zadovoljno. Tega nam nihče ne more vzeti, kot tudi ne pravice do resnice.

Hvala, da zbirate zgodbe, ki so se v resnici zgodile, vsaj vemo, da so nekje ohranjene.